

Interviews met de winnaars van de Koninklijke Prijs voor Vrije Schilderkunst 2020
door Heske ten Cate

Janne Schipper

“‘IL BEN DELL INTELLETO’ (‘het goed van het intellect’). De Italiaanse tekst die geborduurd is op mijn banier komt uit de *Divina Commedia*, van Dante Alighieri. In zijn inferno-passages schrijft hij over stervelingen die hun intellectueel onderscheidingsvermogen zijn verloren en zodoende eindigen in de hel. Als straf zijn ze gedoemd om eeuwig achter een vaandel aan te draaien, te zweven, te dansen. Ik vind het interessant en actueel dat Dante het onderscheidingsvermogen kiest als iets waar een zogenaamd ‘puur’ mens over beschikt. Ik lees in die passage hoe hij omschrijft dat het persoonlijke politiek is, hoe het onderscheidingsvermogen ons weerhoudt van beestachtige daden. Hoe staat dit in verhouding tot collectiviteit en ideële samscholing, vroeg ik me af, en waarom moeten de zondaars als straf achter een spandoek zweven in het hellevuur?

Een tijdje geleden richtte ik met bevriende kunstenaars het collectief ‘Stanley’ op, waarin we ons bezighielden met hooliganisme. Het onderzoek begon naar groepen die extreem zijn, zoals skinheads, hooligans, of strenggelovigen, maar waaierde langzaam uit naar politieke partijen, studentenkorpsen en sportverenigingen. Het was een zelfontwikkelde training om te onderzoeken of we ons door vormtaal en rituelen konden laten inlijven door iets, een gedachtengoed, een partij of club. Bij ploegvorming overheersen steeds dezelfde principes om ‘de groep te definiëren’. We maakten pamfletten, slogans, bedrukten t-shirts en we hielden performances die uiting gaven aan groepsrituelen, om vervolgens de ideologie los te laten en de attributen en rituelen voor zich te laten spreken. We heetten tijdelijk allemaal Stanley - om onze individualiteit op te geven.

Ik onderzocht met name de vormtaal die groepsvorming bekrachtigt en individuele beslissingen die daarbinnen worden gemaakt. Wat betekent het om een individu te zijn met een stem, een biografie, een stamboom in relatie tot een groep die zich naar buiten communiceert als een clan, met regels, idealen en bijbehorende symbolen? Om terug te grijpen op Dante: ik ben het met hem eens en wil geen onderdeel worden van zo’n groepsdynamiek. Ik geloof in zelfexpressie als puurste vorm van vrijheid.

Het hooliganisme zette ik af tegen de lange traditie van heraldische banieren, vandelens en wapendoeken. Ik vergaarde kennis op het gebied van vlakverdeling, kleurgebruik, inlijving van tekst. In de middeleeuwse schildertraditie hebben kleuren specifieke betekenissen. Die betekenis heb ik losgelaten in mijn werk, maar het kleurpalet gebruik ik wel: het diepe rood, helder blauw, het goud en geel... Daarnaast kijk ik naar middeleeuwse compositieopbouw, waarin de grootte en plaatsing op het doek de waarde van het getoonde bepaalt.

In de handgeborduurde banieren zoek ik naar een manier om los te komen van een kortstondig statement. Het is een balanceeract tussen me uitspreken, en dus bestaansrecht vergaren, en geen stellingname te doen. 'Aboutness' noem ik dat - het is een zelfbedachte term door kunstenaar Andreas Sahl Andersen en het beste als volgt is uit te leggen: Je kunt het ongrijpbare niet rationeel verklaren, omdat taal het niet kan concretiseren. Daarmee blijven bepaalde fenomenen abstract of onzichtbaar. Het enige wat je kunt doen is alles eromheen benoemen; het 'Umfelt' van dat ongrijpbare te duiden en dat is wat ik probeer te doen in mijn werk. Ik heb het idee dat kunst tegenwoordig veelal politiek is en zie kunst die maatschappelijke dilemma's zou moeten oplossen. 'Oplossingsgericht werk' noem ik dat en ik vind het een gevaarlijk fenomeen. Kunst zou minder reactief mogen zijn. Het kan zich juist manoeuvreren rondom het politieke, de wetenschap en de economie. Banners zijn hét medium om een statement te brengen, maar tegelijkertijd wilde ik iets maken voor het belang van nuance, de tussenruimte, het onzichtbare.

Charlott Weise

"Mijn oeuvre richt zich voornamelijk op vrouwen, meisjes, godinnen, verleidsters en andere vrouwelijke archetypen. De schilderijen verwijzen sterk naar mijn eigen innerlijke wereld die associatief en intiem is, ondanks dat ik ook bestaande verhalen van vrouwen uit de geschiedenis en hedendaagse (beeld)cultuur verken. De historische perspectieven en mijn eigen ervaringen combineer ik in mijn schilderkunst. Schilderen is als schrijven, maar dan met meer vrijheden, omdat taal toch de abstractie begrenst. Het meest vrij beweeg ik me tussen gedetailleerde observaties en de grote mogelijkheid van het oneindige. Ik heb de neiging om op aforistische en associatieve wijze 'notities' te maken. Hierdoor ontstaan er stormachtige opstapelingen van gedachtes en obsessies in beeld.

De Oekraïens-Braziliaanse schrijver Clarice Lispector is een belangrijke bron voor mij, met name het boek *De passie volgens G.H.*, in 1964 in Brazilië gepubliceerd. De werken die ik instuurde voor de Koninklijke Prijs voor Vrije Schilderkunst zijn losjes gebaseerd op dit verhaal. Het is een experimentele, mysterieuze roman, met een bizarre verhaallijn: een vrouw G.H vindt op een dag een kakkerlak in haar huis; ze doodt deze en drinkt het sap dat uit de kakkerlak sijpelt, waardoor het dode dier onderdeel wordt van haar eigen lichaam. De resterende ruim tweehonderd bladzijden denkt ze na over de gevolgen van de kakkerlak in binnenin haar. Ik ben geïnteresseerd in zulke extreme ervaringen. Het is nogal een absurde, gelaagde vertelling, die doet denken aan een lange brief of een dagboekpassage, waarin haar belevingswereld met veel aandacht voor zintuigelijke ervaringen wordt vastgelegd. De nauwkeurigheid van die beschrijvingen trekt me aan. Ook het gegeven dat grote elementaire vraagstukken over 'liefde' en 'bestaansrecht' niet worden geschuwd en er een poging wordt gedaan om deze abstracties te ontleden, herken ik in mijn eigen benadering als maker.

Mijn serie 'Herself in Passage According to G.H.' bestaat oorspronkelijk uit vijf schilderijen die als een verhaal zonder tekst kunnen worden beschouwd, opgetekend in olieverf. Ik overdrijf niet als ik zeg dat ik een soort verliefdheid voel ten opzichte van het medium. Olieverf beschikt over het vermogen om de fysieke arbeid die het schilderen vergt poëtisch te vertalen naar een beeld. Het is alsof de verf door mijn lichaam trekt en zo mijn droomachtige fantasieën en angsten omvormt tot markeringen, krassen en gebaren. Je zou het vijfluk ook kunnen omschrijven als een soort trance waarbinnen zich gelijktijdig verschillende taferelen afspelen. Figuren lopen in elkaar over en versmelten, om vervolgens in andere gedaanten weer op te duiken.

De behoefte om het onderscheid tussen mijzelf en de ander, het nu en verleden op te heffen is een diep en mystiek verlangen dat veel kunstenaars, schrijvers en theatermakers met elkaar verbindt. Ik probeer dit niet alleen thematisch te verwerken in mijn schilderijen, maar ook op formele wijze schemert het door. Houtskool vlekken zien eruit als slapende figuren die oplossen onder een diep ultramarijn blauwe deken van olieverf, waarop door een waas van helder vermiljoen rood pastelkrijt zich een lucide droom van onze voorouders manifesteert.

Als ik werk begeef ik me in een andere dimensie die even lucide is als mijn schilderijen. Waar de kennis en inspiratie vandaan komen voor mijn schilderijen weet ik zelf ook niet precies en wil ik ook niet duiden, omdat het mystiek is en groter aanvoelt dan ik tot op heden heb mogen ontdekken."

Dan Zhu

“Toen ik een jaar of 6 was had ik een heldere droom waarin ik een kunstenaar was, ondanks dat ik toen niet wist wat dat betekende. Als kind had ik net meegedaan aan een tekenwedstrijd in het koninklijk park van mijn geboortestad, waar een jurylid had gezegd: “Breng haar naar het jongerenpaleis voor een opleiding tot tekenaar”. Vanaf dat moment werd ik jarenlang iedere zondag door mijn ouders naar het paleis gebracht. De leraar die ik daar trof was weergaloos; hij moedigde me aan te putten uit mijn toen al wildgroeïende fantasie en gaf me zelfvertrouwen. Ik ben gezegend met goede mentoren in mijn leven.

Tijdens mijn master communicatiewetenschappen in Beijing, een minder leuke tijd, las ik *The Little Star Dweller* van Nara Yoshitomo en het zette mijn leven op zijn kop. In de autobiografische vertelling wijdt hij tien pagina's lang uit over zijn tijd aan de kunstacademie in Düsseldorf en vanaf dat moment wist ik: dit leven wil ik ook. Ik was jong en wellicht naïef, dacht niet na over cultuurverschillen, geldproblemen en eenzaamheid, en startte met een taalcursus Duits aan het Goethe Instituut in Beijing. Ik haalde het examen en deed toelating op drie Duitse academies, onder andere die in Düsseldorf waar Yoshitomo destijds studeerde. Daar werd ik niet toegelaten, maar in Offenbach wel, waar ik me weken achtereenvolgend in isolatie terugtrok om te schilderen.

Ik legde me toe op automatisch tekenen. Niet nadenken, mijn hand over het papier, zodat de vormen vanzelf verschenen, met kleuren die ik intuïtief pakte. Hierdoor begon ik me te verdiepen in 'outsider art' - bij gebrek aan een beter woord. Kunstenaars als Henry Darger werden mijn voorbeelden, het Museum Dr. Guislain in Gent - een voormalig gesticht voor psychiatrie - mijn thuishaven. Ik kom van een andere (kunst)traditie en was in dat opzicht een outsider in Europa en vond buiten de gebaande paden mijn 'sense of belonging'.

Ik denk dat ik onbewust beïnvloed ben door traditionele Chinese schilderkunst, waarin geen centraal perspectief gehanteerd wordt, maar een beeld is opgebouwd uit rijen. Dit houdt in dat je oog vanuit ieder punt op het schilderij een ingang kan vinden. De Westerse schildertraditie gaat eerder uit van één focuspunt, vaak midden op het doek.

Hetzelfde geldt voor mijn creatief proces dat voortborduurde op een lange meditatietraditie. Ik maak eerst mijn hoofd leeg, zodat de 'higher master' zich in mijn gedachten kan huisvesten - dit is een Chinese term die ik interpreteer als 'inspiratie'. Ik moet mezelf optimaal voorbereiden: geen boodschappen meer hoeven doen of berichtjes versturen, goed slapen, gezond eten... Ongedane zaken of half afgewerkte to-do-lijsten noem ik geesten, en die zijn niet welkom in mijn atelier. Het is topsport.

Ik verkies een simpel leven, en daarmee een overzichtelijke geest zodat ik altijd ben voorbereid. Het moment is kort, in ongeveer 30 tot 120 minuten vindt er een soort magische inslag plaats waarin ik als een bezetene kan werken en waarna ik totaal ben uitgeput. Ik las in een boek van Maslow over de 'peak experience': een bepaalde bewustzijnsstoestand die kan optreden tijdens een transpersoonlijke beleving, waarbij gevoelens van eenheid en verbondenheid optreden. Mensen die dit overkomt geven aan dat zij de mystieke aard van deze ervaringen niet onder woorden kunnen brengen. Mijn piekervaringen gaan gepaard met de gewaarwording van een transcendent eenheid of een hogere waarheid, alsof ik de wereld vanuit een ander en ontzagwekkend perspectief mag zien.

Kijkend naar de werken van kunstenaars als Hilma Af Klint en Georgiana Houghton voel ik sterke verwantschap. Doordat ik pas later in mijn leven kunsttheorie leerde, zijn mijn weelderige fantasieën niet aangeraakt door conventies. In mijn atelier reis ik mentaal terug naar kleine Dan Zhu op de weekendschool in China waar alles was geoorloofd en kom dan terecht bij dezelfde bron waaruit ook Af Klint en Houghton putten: iedereen kan in principe bij dat krachtenveld, maar je moet je volledig openstellen. Als het je overkomt herken je het, net als liefde. Je weet wanneer het je ontmoet.”